

מגד ירחים

ט ב ת

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 123 ■ טבת תש"ע

ע ל מ ש נ ת ה ר א י ה מ א ת ה ר א י ה ק ו ק ז צ ל

החשמונאים היו מלכים מועמדים על פי הסכמת האומה. כשמתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון מלכותו, על פי דעת הכלל ודעת בית דין, ודאי עומד הוא במקום מלך לעניין משפטי המלוכה הנוגעים להנהגת הכלל.

משפט כהן עמי שלי"ח

יום העצמאות הראשון בימי בית שני

מדוע חוגגים אנו את חג החנוכה? הרי ניסים כדוגמת נס פך השמן היו בישראל מאז ומעולם (ראה לדוגמה נס "צפחת השמן" במלכים א יז, על ידי אליהו לאשה האלמנה). ואף ניצחונותיהם הצבאיים של יהושע בן נון או דוד המלך, לא היו פחותים מניצחונותיו של יהודה המקבי - לא היו בעלי עילה מספקת לקביעת חג לאומי לדורות.

כדי להבין את מלא משמעותו של החג יש צורך להרחיב מעט את הרקע ההיסטורי-רוחני של התקופה: לאחר חורבן בית המקדש הראשון יוצא העם לגלות בבל אשר במהלכה נשמטת ההגמוניה העולמית ממלכות בבל הנכבשת על ידי מלכות פרס. הצהרת כורש מאפשרת את עליית זרובבל ולאחריה את עליית עזרא ונחמיה, אשר מכוננים את בית המקדש השני ובונים את חומות ירושלים, ואלו מביאים ליצירת אוטונומיה יהודית רוחנית בארץ ישראל תחת שלטון פרס. כמאה שנים מאוחר יותר משתלטת מלכות יוון על אזור המזרח התיכון כולו, וירושלים בכללו, והוא נכבש בסערה על ידי אלכסנדר מוקדון. לאחר מותו בעקבות סכסוך הירושה המתמשך בין הדיאדוכים (שרי הצבא של אלכסנדר) מקבל בסופו בית סלווקוס, בעל שושלת האנטיוכוסים, את השליטה באזור סוריה-ארץ ישראל. המשמעות המרכזית העולה מכל הנתונים ההיסטוריים הללו היא ההבנה כי בינות כל התהפוכות העולמיות - עם ישראל נותר פסיבי, כבוש וחסר ריבונות. הישוב היהודי בארץ ישראל זכה לכל היותר לאוטונומיה דתית הנתונה בתחילה לשלטונה של מלכות בבל, לאחר מכן מלכות פרס ולבסוף מלכות יוון. כלומר, סיפור החנוכה מתרקם איפוא לאחר שדורות על דורות אין זכר לעצמאות מדינית בחיי הציבוריות הישראלית. בתחילה, נראה המפגש בין תרבות יוון לתרבות ישראל כידידותי, הדבר מתבטא ביחסו המכובד של אלכסנדר לחכמי ישראל (כמסופר ביומא סט, א), אולם עד מהרה, הניגוד המהותי בין התפיסה הפירודית היוונית לבין התפיסה האחדותית היהודית, מביא להתנגשות. יחס של האנטיוכוסים כלפי היישוב היהודי הופך להיות מנוכר יותר ויותר וכאשר עולה על כס המלכות אנטיוכוס 'אפיפנס' (הנאור), שכיניו הלא רשמי היה 'אפימנס' (משוגע), מלך אחוז דיבוק להשלטת התרבות ההלניסטית בכל שטחי מלכותו - פושה מגפת ההתיוונות בכל הארץ. מוקם 'גמניסיון' ליד בית המקדש, אחד מן המתיוונים הקיצוניים ביותר

מקבילה לכך: בתחילת מרד המקבים אין מדובר בדרישה לעצמאות מדינית אלא על מלחמה לזכויות דתיות בלבד. הדבר מתבטא בנאומיו של יהודה המקבי המכריז כי מטרת המלחמה היא על כך ש"אנו נלחמים על נפשותינו ועל חוקינו" (מקבים א) או בסיפור התמוה (שם) על אותם מורדים יהודים שבחרו למות במערה ולא להלחם ביוונים עקב קדושת השבת. כל תפיסת המלחמה בעיני היהודים דאז היא ברמה הדתית-פרטית של 'שעת שמדי' ולא מעבר לכך (על פי משפט כהן, עמ' שלו).

מכאן ואילך מתפתחים הדברים אחרת. מלחמת הגרילה אותה מוביל יהודה המקבי כנגד גייסות יוון קוצרת הצלחה, ולפתע, לאחר שלש שנות לחימה, מוצאים עצמם החשמונאים לא רק משוחררים מן הכפייה היוונית אלא אווזים בשלטון הלאומי בארץ ישראל. כל זאת, בלא שהדבר הוגדר כאחת ממטרות המרד. לאחר מכן, כאשר מגיע גיש חדש מיוון ומציע לעם חרות דתית - לא מסתפקים המקבים בכך אלא פותחים במלחמת התשה, הנמשכת כעשרים וחמש שנה, המסתיימת בניצחונם המלא ובמינויו של שמעון, האחרון לבית חשמונאי שנותר, לנשיא יהודה. כך הם מגיעים לכינונה של מלכות ישראל העצמאית. כדבריו של הרב (משפט כהן עמ' שלי"ח): "אבל כשמתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון מלכותו, על פי דעת הכלל ודעת בית דין, ודאי עומד הוא במקום מלך לעניין משפטי המלוכה הנוגעים להנהגת הכלל". נס פך השמן אינו עומד בפני עצמו כטעם לחג החנוכה, אלא הוא הביטוי לאותה נקודת קודש ישראלית החתומה בחותמו של כהן גדול ההולכת ומתפשטת, ההולכת ומאירה עד להופעתה של מלכות ישראל שהיא היא עיקר עניינו של חג החנוכה, ידועים דברי הרמב"ם (הלכות חנוכה ג, א): "בבית שני כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם... וצר להם לישראל מאד מפניהם... עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני".

חג החנוכה הוא חג העצמאות של בית שני, חג המהפך התודעתי שנחקק בנפש האומה מתפיסה פרטית-דתית לתפיסה כללית-לאומית. חג החנוכה הוא חג חזרתה האחרונה של המלכות לישראל טרם הגלות. מכאן ואילך, עתידה מנורת החנוכה להאיר את מחשכי האפילה הגלותית. ובאותן שעות סכנה והתכנסות - בעת ש"מניחה על שולחנו ודיו" (שבת כא, ב) - תזכיר היא לאומה את עברה המפואר ואת תקוותיה לעתיד בעת שוב ד' את שבות עמו. בימים ההם בזמן הזה.

**לעילוי נשמות אבינו ואמנו
יששכר בן יעקב ובת שבע בן דוד ז"ל
נלב"ע בט"ו בטבת
ושפרה בת משה ורבקה מלאיוף נ"ע
נלב"ע בכ"ה באדר**

הרב חגי לונדנין

ר"מ בישיבה הגבוהה, הסדר חיפה

מנלאוס - מתמנה לכהן גדול ועושק את העם במיסים כבדים, היהודים הנאמנים בורחים מירושלים למדבריות ועולה של יוון הופך להיות כבד יותר ויותר. ולבסוף, כאשר כלו כל הקיצין - מורס נס המרד על ידי מתתיהו ובניו.

אך דא עקא, לאחר מאות שנים של ניוון לאומי, התפיסה התודעתית הישראלית

קיום התורה לדורות - פעילותו של עזרא הסופר

בכתב האשורי, בו אנו משתמשים עד היום. עזרא הסופר מטביע את חותמו גם בתקנות שהוא מתקן כמו ישיבת בתי הדין, הקריאה בתורה, פרטים בענין טבילה של נשים וגברים ועוד. החכמים שבאו אחריו ממשיכים לתקן תקנות וסייגים. ניתן אם כן לומר שיצירת תקנות חדשות מאפיינת את תקופת בית שני, כשם ששנינו במס' אבות: "ועשו סייג לתורה". מרן הרב זצ"ל בהקדמה לספרו "עין אי"ה" למסכת ברכות עומד על הקשר בין תחומי הפעילות השונים של עזרא. הוא שואל מדוע צריך היה עזרא לשנות את הכתב מיכתב הליבונואה? שהיה נהוג במשך כל תקופת הבית הראשון; שאלה נוספת בה עוסק הרב בהקדמה זו, וכן בפרקי 'מהלך האידיאות' שבספר "אורות" היא השאלה מדוע דווקא בבית שני נתקנו תקנות רבות, בשונה כל כך מבית ראשון? כהקדמה לתשובה על שאלות אילו עומד הרב על שני מושגים ביחס להסברת דברי תורה: הפירוש והביאור. הפירוש הוא "הרחבה של עצם הדברים שכבר ישנם בתוכנו של המאמר אלא שהם בו מקופלים" כלומר הסבר המאמר על כל פרטיו ודקדוקיו. הביאור לעומתו, מלשון באר מים חיים, הוא הרחבה של המושגים כאשר רק שורש הדברים נלקח מהמקור. "וכל האופן שיש בכח מאמר זה... לחולל ולהוליד דברים חדשים... מזה הצד יקומו הדברים באופן רחב מאד, על זה נאמר (אבות ו, א) "ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק". הכוונה לחידושים הנובעים מהמאמר המקורי ומתרחקים ממנו מעין משל ונמשל וכדומה. שני האופנים: הפירוש המוגדר והמצומצם יותר, ולעומתו הביאור המתרחק ומתפשט, נרמזים במסכת שבת (קד, א): "מים פתוחה מים סתומה - מאמר פתוח מאמר סתום". המים הפתוחה מרמזת לביאור, ולעומתה המים הסתומה רומזת לפירוש המצומצם יותר.

במה קשור ענין זה לפעולתו של עזרא? ראינו לעיל שחז"ל אמרו כי גם עזרא ראויה היה שתינתן תורה על ידו, אולם יחד עם זה סובר הרב שקיים שוני מהותי בפעילות שני האישים האלו בהעברת התורה לעם ישראל. במשה רבינו נאמר (נדברים א, ה): "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת"... בעזרא לעומת זאת נאמר (נחמיה ח, ח): "ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל"... משה אם כן מבאר את התורה בהרחבה גדולה, בעוד שעזרא הסופר מפרש אותה בצורה המצומצמת.

מדוע בחר עזרא בפרוש ולא הרחיב בביאור כמשה? הראייה תולה גישה זו של עזרא בהבדל המהותי בין בית ראשון לבית שני. בבית ראשון עם ישראל היה עצמאי "שוכן בטח בארצו" מובדל מן העמים, הכהנים והלויים הצליחו אז לשמר את התורה בטהרה בצורתה המקורית. אולם בבית שני השתנתה המציאות לחלוטין. בית שני לא היה אלא "ימים של כניסת כח כדי להתאזר לקראת משא הגלות

תורה ופועל גם לתיקון פגמים חמורים כמו בעיית נישואי התערובת, שהעמידה בסכנה את עצם קיומו של עם ישראל. על גדולתה הרוחנית של עזרא לומדים אנו מהתוספתא בסנהדרין (פד, ז) המובאת במס' סנהדרין (נכא, ב): "תניא, רבי יוסי אומר: ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל, אילמלא (לא) קדמו משה". חז"ל משווים בין משה רבנו לעזרא הסופר. ובהמשך אותה גמרא בסנהדרין למדנו: "ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו - נשתנה על ידו הכתב". עד אותה תקופה היו משתמשים בכתב העברי הקדום 'כתב הליבונואה' ועזרא הנהיג את השימוש

בט' לחודש טבת נפטר עזרא הסופר. זו היתה אחת המכות שהונחתו על עם ישראל בחודש זה, וכך נאמר בסליחות נוסח אשכנז: "זועמתי בתשעה בו בכלמה וחפר. חשך מעלי מעיל הוד וצפר. טרוף טורף בו הנתון אמרי שפר. הוא עזרא הסופר". עזרא מתואר במקרא כ"סופר מהיר בתורת משה אשר נתן ה' אלהי ישראל" (עזרא ז, ו) ובהמשך שם (פסוק י) "כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ונשפט".

ואכן, עזרא היה איש הרוח המרכזי בדור שיבת ציון, הוא אשר יצר את הבסיס הרוחני של עם ישראל במשך כל תקופת בית שני. הוא מלמד

הארי פישל

המשך מעמ' 4

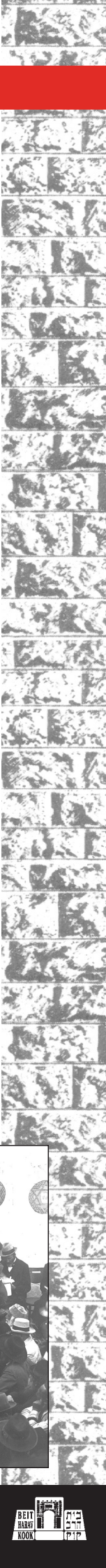
בית-כנסת ועזרת-נשים, סוכה וכל הצרכים הדרושים ל"בית הרב". מיד נשכר ע"י הארי פישל אדריכל בעל-שם שנצטוו להכין את התכניות. הנציב העליון שקיבל את הנדיב לפגישה שניה שמח מאד על הבשורה הטובה וערך קבלת-פנים יפה למר פישל ולאורחיו. בדיונים שהתקיימו אח"כ נבחר המקום להקמת "בית הרב" במרכז העיר, מקום שהועמד למטרה זו ע"י "הוועד הכללי כנסת ישראל" - ועד כל הכוללים של ירושלים. התוכניות הושלמו והבניה החלה. זו היתה תחילתה של ידידות ושותפות מופלאה בה נטל הנדיב ר' ישראל אהרן פישל חלק בראש כל מפעלי הקודש שהגה מרן הרב זצ"ל.

בקיץ שנת תרפ"ג נחנך "בית הרב" בירושלים במעמד מפואר שהתקיים בחצר בית-הרב ביום י"ב סיון התרפ"ז. המעמד זכה לפרסום עולמי. הנדיב הגיע למעמד זה עם בני משפחתו וביחוד עם מו"ח הרב רפאל חיים שמשון (הרברט) גולדשטיין זצ"ל וגיטו הרב ראובן (הרברט) זצ"ל מפתח-תקוה. הם חנכו את הבית, כשהנדיב פותח את השער בברכת "שהחיינו וקיימנו" ליום הזה - בשם ובמלכות - ומוסר את "מפתח הזהב", שעוצב עבורו ע"י מוסדות ירושלים, לידיו של הרברט סמואל, הנציב העליון של ממשלת המנדט, למזכרת עולם. יהא זכרם של אור-ישראל וקדושו מרן הרב זצ"ל וזכרו של שותפו ותומכו בכל מפעליו הנדיב ר' ישראל אהרן המכונה הארי פישל זצ"ל, לברכה - בהפצת אור תורת ארץ-ישראל - מעתה ועד עולם, אמן כן יהי רצון.

הרב שאר ישוב כהן
הרב הראשי לחיפה ת"ו
נשיא מוסדות "אריאל"

טכס חנוכת "בית הרב" במוכחות הארי פישל

אישים ואירועים

בחי מרן הראי"ה זצ"ל

מרן הרב מפרסם את דעתו בשבח המלאכה מעלתה וערכה בפרט בתקופת התחיה ובנין הארץ. (להרחבה ראה אורות התחיה טז)

ט"ו טבת תרס"ה
1904

תעודות
אנשי שם
שבקרו את
בית המלאכה
אשר על יד
שערי תורה
בעתיק יפו ת"ז

הגדול והארוך שהיה צריך לבוא אחר כך". בבית השני חסרים היו הארון, הכרובים, האורים והתנומים ופרטים נוספים המוזכרים ביומא (כא, ב). חסרונותיו אלו שוללים את האפשרות כבנין העתידי המקווה, ולכן מרן הרב זצ"ל סובר כי בנין זה לא נועד אלא להיות אתנחתא - מנוחה זמנית והכנה לקראת הגלות הגדולה והקשה, שמראש ברור היה כי עם ישראל עומד לצאת אליה. כדברים האלו כותב הרב בהרחבה במאמרו המוזכר לעיל למהלך האידיאות' בישראל'.

בשל ההבדל בין הבית הראשון לשני משנה עזרא הסופר את הכתב. הכתב העברי הקדום אותיותיו מלופפות וההבחנה בין האותיות קשה. במציאות המתוקנת של בית ראשון ניתן היה להשתמש בו, אולם כהכנה לקושי העתידי מאמץ עזרא את הכתב האשורי שאותיותיו ברורות יותר, ואין חשש לשיבוש. זו היא הסיבה לכך שעזרא הסופר מתחיל לתקן תקנות וסייגים שמטרתם להבטיח את קיום עצם התורה - תרי"ג המצוות-גם בתנאים הקשים, בהם עם ישראל עומד להימצא. מסיבה זו בוחר עזרא בהעברת התורה לדורות הבאים בדרך הפירוש המצומצמת יותר. שכן הוא חושש כי במציאות המסובכת של הגלות הפיסית והרוחנית, עלולה התורה להינזק קשות אם ינקוט בדרך הביאור הרחבה והמתפשטת.

ועוד מוסיף הרב שדרך זו של עזרא דרך הפירוש המצומצמת איננה נחיתה. מדברי הרד"ק בישעיה (טו, ו) הנסמך על המקראות בס' ישעיה ובס' נחמיה ניתן ללמוד שדרך המ"ם הסתומה לרמוז על כך שהיא זמנית. בבוא הגאולה כאשר הפרצות בחומות ירושלים יסתמו, ומצב האומה יחזור לאיתנו, ניתן יהיה לחזור למאמר הפתוח המורחב והמתפשט.

על בסיס דברים אילו עולה לעניינו השאלה ביחס לחיבור "עין אי"ה". על ידי הרב שהרי כפי שהוא עצמו כותב הרי הוא נוקט בדרך הביאור המרחיבה, וכיצד מתישבים הדברים עם דרכו של עזרא? יש לומר כי כנראה בענין זה הרב מבדיל בין האגדה להלכה! בחלק המעשי דרושה לדעתו זהירות מרובה, וביחס אליה הנהיג עזרא את הפירוש ואת המאמר הסתום. אולם בחלק האגדתי, אדרבה, ההפשטה וההרחבה היא הראויה, וזאת כדי להלחם בדעות המקולקלות ב"פריצים רבים מבני עמנו" שאינם מכירים ב"ערך הקדוש שיש למאמרי תורה ודברי חז"ל".

מן הראוי שבימי סגירי אלו של חודש טבת נזכור את פעולתו העצומה של עזרא שבחוכמתו הגדולה ידע להכין את עם ישראל לקראת הבאות. ואף שלא זכה שתנתן תורה על ידו, הצליח בזכותו עם ישראל לשמור על הגחלת, ולהגיע עד הלום שלם בתורתו.

הרב שלום קליין
חומת שמואל, ירושלים ת"ו

של הדרך ארץ ליתנות מיניע כפס לתפארת לעושיהם ותפארת להם מן האדם, וכוה הם מציבים יתר וגדר לבנין אחיק ושכלולה בהיות לנו לא לבד מעמד של קבוץ גלויות הזקוק לחסדי נדיבים כ"א קבוץ חמישתדל לעמד בעמל כפיו ולחיות בכבוד ובשרות ביראת ד' באהבת תורה וד"א על אדמת הקדוש. וחוקה היא תקותי שנדיבי עם ד' החפצים בשוכת עםם ותפארת אחיק, יהיוקו את ידי הבונים למען תמצא ידם להביא פעלים ולכונן מעשיהם בארץ מיישור ובתכונה של גדול והתפתחות העולה למעלה, למען יהי המוסד הזה רצבי תפארה ויקלע למטרותי להרבות בישראל על אדמת הק' חיים שיש בהם כבוד ואמונת אמן בדרכי שלום ונעם כחפץ ד' על עמו ונחלתו

ובעיה אור ליום ועשיק ט"ו טבת תרס"ה

אברהם יצחק הכהן קוק

אביד פעהיק יפו והכושבות חובביא.

בעה"י.

גדולה היא לנו מדת אהבת המלאכה בכל זמן ובכל מקום, שהיא המדה הראשית המטבעת בעולם את היושר האהרי להיות מתרחק מן הגזל וליהנות מיגיע כפו ולהיות מתרגל ליישא בעול החיים כסבל וארך רוח המביא לכל חמדת המדות, שהם יסודות כל התורה. ואמרו חז"ל: כשיש שנתנה תורה בברית כך נתנה מלאכה בברית וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בפלה וגוררת עון; וכפי ערך שבהה של המלאכה בכל זמן ובכל מקום, כן גדול מעלתה וערכה באה"ק, ובפרט בזמננו. עת בנוה, שעלינו לגבר הילים בכל עז לבצר את מעמד ישוב ארץ המדה, ולהרגיל את רגל ישראל על אדמת הק'. ההוזה כפולה ומכופלת לאהוז בכל הדרכים המטעירים את הדור לחיים טובים וכשרים בא"י. עינ רבה היא פעולה ישרי לב, אשר ליד המוסד שערי תורה שפה אחיק ימצא מקומו, לחנך ילדי ישראל בתלמוד תורה כ"א עפ"י כשרוננו, נפתח בהשתדלותם גיב מחלקה לבית מלאכה, למען יהיו לנו גיב בנים נאמנים אמונים עלי דהרכת תורה ואמונה תמימה, מגודלים בחינוך

הועידה החמישית של הפועל המזרחי בארץ ישראל נפתחת בנאומו של מרן הרב זצ"ל

י"ח טבת תרפ"ז
1926

הועידה החמישית של הסתדרות הפועל-המזרחי בארץ-ישראל - נפתחה ה. רעם של סחיאיות כפים סחין את האילים. הרב קוק מרים על נס את עבודת הפועל המזרחי, המאחד תורה ועבודה, ומברך שהועידה תצליח להשג את ברית השלום שהופרה; הרב מדבר על השפעת התרבות הישראלית על העמים בעבר ובעתיד, ומאמין שהפועל המזרחי יהיה לכח משפיע ומקיף בחיינו.

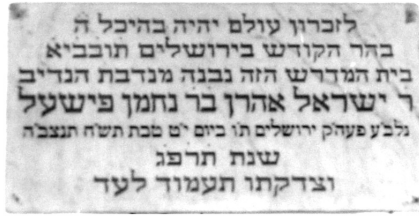
לפרטים נוספים ניתן לפנות למרכז הוועידה ב"בית הרב".

הנדיב הידוע רבי ישראל אהרן פישל זצ"ל המכונה הארי פישל

מרץ-ליטא, י"ז תמוז תרכ"ה 1865 - ירושלים י"ט טבת תש"ח 1948

עליו לעמוד בניסיון קשה ומר שכמעט שבר אותו. מדי סוף שבוע, בערב שבת, נאמר לו על ידי מעסיקיו, קבלני בנין, שעליו לבוא לעבודה למחרת, בשבת. משסירב פוטר מידי שבוע, הדברים הגיעו לידי כך שאחרי מספר שבועות כמעט שנשבר ונכנע לדרישת מעסיקיו. אך, כך סיפר, "בסיום התפילה, נגשתי לארון

מדרש חז"ל הידוע על ההסכם שנעשה בין בני יעקב, האחים, יששכר וזבולון - "שיהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה - הוא שאמר משה "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" - זבולון ויששכר עשו שותפות; זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות

וקדוש נשקתי את הפרוכת, טמנתי בה את ראשי ופרצתי בבכי". כשיצא משם לרחוב הראשי של שכונה זו, שרוב תושביה היו יהודים שומרי מצוות מהגרים ממזרח אירופה, הבחין שכל החנויות בסביבה סגורות בשבת ואמר בלבו - "אם הם יכולים גם אני אוכל - חלילה לי מלחלל את קדושת השבת".

במשך כשלושה חודשים זכה שבעלי האכסניה שלו ויתרו על שכר-הדירה ותמכו בו בעצמם - באוכל - עד שמצא עבודה כמנהל-עבודה אצל קבלן יהודי דתי, שהסכים לשמירת השבת שלו, ואדרבא, עשה זאת בכבוד ובצניעות.

ביגל עשרים ושתיים פגש בבית מכריו בניו-יורק את הצעירה חיה שינא ברא"ז שהגיעה לארה"ב מהעיר "איישיווק" שהיתה סמוכה לעיירת מולדתו "מרץ", ובאה לגור אצל קרוביה בניו-יורק. השניים מצאו חן זה בעיני זה, ונוצר ביניהם קשר חזק. בגלל בדידותם בעיר הגדולה והזרה, החליטו לבוא בברית הנישואין. ומיד לאחר שקבלו את הסכמת הוריהם נישאו.

היתה זו אשתו הצעירה שהציעה לו את הרעיון להפוך לקבלן עצמאי. למזלו הצליח למצוא שותף יהודי, שומר מצוות, שהאמין בו והוא סיפק את ההשקעות. הם נכנסו לשותפות שעד מהרה הפכה לסיפור הצלחה אגדי. הארי פישל התמחה בתכנון מבנים על מגרשים פנויים ובעלי מידות כאלה, שרוב הקבלנים לא ידעו לנצלם. מגרשים אלו נקנו בזול על ידו ועליהם הוקמו בניינים רבי-קומות שדירותיהם נמכרו בהצלחה רבה. במשך מספר שנים הפך הקבלן המצליח למיליונר בעל-שם ועסקיו הלכו ושגשגו.

תמיד אמר: "הקב"ה שילם לי שכר בעולם הזה על שמירתתי את נפשי על שמירת-השבת, המעט שאני יכול לעשות כדי להחזיר לקב"ה על חסדיו, הוא להרבות במפעלי צדקה וחסד ובמפעלי לימוד תורה - ושמירת מצוותיה". כך הפך להיות ראש וראשון התומכים במוסדות התורה והחסד בארה"ב ובארץ-ישראל.

ביקורו הראשון בארץ, אירע בקיץ שנת ה'תר"ע. הוא התקבל בכבוד רב, ומוסדות התורה והחסד שבירושלים ערכו לכבודו נשף פרידה מפואר. בביקור זה החליט גם לעודד השקעות ביישוב ההולך ונבנה, וכן לבוא לעזרת בני-משפחתו ובני משפחת רעייתו שכבר עלו לארץ, לרכוש ולמצוא עבורם מקורות פרנסה ולהעמיד לרשותם את הנכסים שרכש, ביחוד פרדסים. כשחזר לארה"ב, היה ממיסדי הגוויינט וחבר הנהלתו ומהעומדים בראשו - תרם לפיתוחה הכלכלי של הארץ ע"י הקמת קרן הלוואות והשקעות עבור ארץ-ישראל, שעמד בראשה וגייס עבורה כספים מעמיתיו בניו-יורק.

במסגרת מאמר זה נסתפק בתיאור ביקורו השני בארץ בו נפגש לראשונה עם מרן הרב קוק זצ"ל, פגישה שהפכה אותם לידידי-נפש ולשותפים נאמנים.

אחת-עשרה שנים חלפו מביקורו הראשון של הנדיב בארץ עד לביקורו השני בקיץ שנת תרפ"א. שמעו כבר הלך לפניו כאחד מראשוני התומכים בבנין הארץ. כשהגיע שמע-ביקורו לאזני "הנציב הראשון ליהודה" סר הרברט סמואל ז"ל, הזמינו לבקר במעונו. ביומונו כתב הארי פישל על שיחתם המעניינת בישיחה זו סיפר לו הנציב העליון בהערצה רבה על אישיותו הגדולה של הרב הראשי רבי אברהם יצחק הכהן קוק. הנציב ציין באוזנו, כי לא כמו ראשי דת אחרים בירושלים הגרים במבנים מפוארים המשרתים אותם ואת משפחתם וכן את המרכז הדתי והרוחני

ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה" (תנחומא ויחי יא, בראשית רבה צט, ט ועוד. בעניין הסכמים בין לומדי תורה ומפרנסיהם - ראה גם במסכת סוטה דף כא, א ואכמ"ל). מדרש זה עולה על דעתנו כשאנו באים לתאר את מערכת היחסים המופלאה שהיתה בין אור ישראל וקדושו מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל לבין עמוד-החסד, יד ימינו ותומך מפעליו העיקרי, הלא הוא הנדיב היהודי האמריקאי הידוע, ר' ישראל אהרן פישל זצ"ל.

הוא שהקים בירושלים את "בית הרב" ובית-מדרשו עוד בשנת ה'תרפ"ג, הוא שרכש ונתן במתנה לרב את שטח האדמה הגדול בשכונת קרית משה, עליו עומדים היום, בין היתר, בניני הישיבה המרכזית העולמית "מרכז-הרב", הישיבה לצעירים, הספרייה, הפנימיה ובתי ראשי-הישיבה - וכן הוא שהקים בירושלים, על פי התכנית שהגה הרב, את "מכון הרי פישל לדרישת התלמוד" שנוסד בירושלים בר"ח מרחשוון תרצ"ג. המכון פועל עד היום בביתו המקורי בשכונת הבורכים ומסביב לו התפתחו מוסדות אריאל בירושלים ובחיפה, למחקר תורני גבוה ולהכשרת רבנים ודיינים, שמאות מהם מכהנים בישראל ובכל רחבי העולם - שיש לי הזכות לכהן כנשיאם.

ביום י"ט בטבת ה'תש"ע ימלאו ששים ושתיים שנה לפטירתו של הארי פישל. הוא נפטר בעצם ימי הגבלות התנועה על הגישה לירושלים ולהר הזיתים בשנת תש"ח. רק בהתערבות הקונסול האמריקאי התאפשרה קבורתו באוהל המיוחד שהקים עוד בחייו על הר-הזיתים, זכה ובזכותו נתאפשרה קבורתם בהר הזיתים של עשרים יהודים נוספים באותו יום.

המוסדות שהקים בחייו, חלה עליהם ברכתו של הכהן הגדול מרן הרב זצ"ל שאמר במסיבת יובל ה-70 של הנדיב: "זאל זאך פישלען אין ישראל", דהיינו שידגו לרוב בארץ - פאראפראזה על שמו פישל (שבלועזית פירושו "דג"), וכדגים הללו לא תשלוט בהם עין הרע. הוריו היו יהודים יראי שמים ואנשי חסד, אביו ר' נחמן היה נגר. עוד בזמן לימודיו של ישראל אהרן ב"חדר" גילה כישרונות מיוחדים, ובגיל 10 הקים דגם של המשכן. לימים למד בעצמו את מקצועות הבניה, ארכיטקטורה תכנון המבנה ועסק בנגרות-בנין. כשהגיע לגיל 18 השתלם במקצועות אלו עד כדי כך שכשפרצה שריפה בעיר גרודנא הסמוכה נסע לשם והחל לתכנן, להקים ולבנות יחד עם בני העיירה ופועלים את בתי העיירה. כשהגיע לגיל 20 וחובת הגיוס לצבא הצאר הרוסי חלה עליו, החליט בהסכמת הוריו, לנסוע לארה"ב של אמריקה ולהתמסר שם למקצועות הבניה והתכנון שבהם גילה כישרונות לא רגילים. לימים סיפר שהמילים האחרונות שמע מאביו לפני שנפרד מהוריו היו: "בני, כשתגיע ל"מדינת הזהב" (גולדענע מדינה) אל תחליף חלילה את אמונתך ושמירתך דת-ישראל ומצוותיה בשום זהב שבעולם". מיד עם בואו, נכנס לשוק העבודה של בניית בתים כשהוא מתמחה בתוכניות וביחוד בנגרות-בנין. עד מהרה היה

מגד ירחים

עלון חדשי בהוצאת "בית הרב" רח' הרב קוק 9, ת.ד. 6275, ירושלים 91062 טל' 02-6232560 פקס' 02-6242908

www.moreshet.co.il/beit-harav • betharav@zahav.net.il

ניתן לקרא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il

עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: אופירה קרקובר

